

Rapport focusgroepen Consortium ADHD en druk gedrag

Binnen het consortium ADHD en druk gedrag (PAINT-studies) is er door middel van twee focusgroepen met ouders en leerkrachten van kinderen met ADHD en/of druk gedrag in kaart gebracht wat de huidige stand van zaken en behoeften zijn met betrekking tot de inzet van leerkrachttraining voor de omgang met druk en ongeconcentreerd gedrag in de klas. In dit rapport worden de belangrijkste bevindingen per focusgroep samengevat en toegelicht (leerkrachten: p. 2, ouders: p. 4). In het kader op deze pagina vindt u de overkoepelende thema's uitgelicht.

Voor meer informatie, vragen of toelichting op dit rapport kunt u contact opnemen met de coördinerend onderzoeker, Anouck Staff: a.i.staff@vu.nl of 020-5985422.

Belangrijkste thema's focusgroepen met ouders en leerkrachten:

- Communicatie: korte lijntjes, helder communiceren, goede overdracht.
- Veiligheid/kwetsbaarheid: open stellen voor elkaars ervaringen en ideeën, aangeven wat er lastig is (zowel tussen leerkrachten onderling als ouders-school).
- Gezamenlijk doel nastreven: ouder en leerkracht moeten zich beiden richten op de ontwikkeling en functioneren van het kind en zo goed mogelijk samenwerken om dit te bereiken.
- (On)mogelijkheden binnen het huidige onderwijs: werkdruk, passend onderwijs.
- Gebrek aan kennis en beleid over bestaande interventies: zowel ouders als leerkrachten zijn niet bekend met bestaande (effectieve) ondersteuningsprogramma's voor kinderen met druk en/of ongeconcentreerd gedrag in de klas, en geven aan dat er op hun school geen (helder) beleid hier omtrent is.

Focusgroep leerkrachten

Deelnemers: Zeven leerkrachten (waarvan één ook IB-er en één ook gedragscoördinator), één IB-er. Zeven deelnemers waren werkzaam in het regulier onderwijs (groep 3, 6, 6/7, 7/8 en 8), één deelnemer was werkzaam in het speciaal basisonderwijs groep 7/8.

De focusgroep met leerkrachten had als doel om te achterhalen wat de huidige stand van zaken is met betrekking tot de kennis en het inzetten van leerkrachtrainingen voor de omgang met ADHD en gedragsproblemen, wat de behoeften zijn van leerkrachten met betrekking tot de inhoud, opzet en het aanbieden van (door wie en in welke setting) een leerkrachtraining en welke factoren maken dat het in meer of mindere mate mogelijk is om een training in te zetten voor een leerkracht.

Huidige stand van zaken en behoeften met betrekking tot de inzet van ondersteuning zoals een leerkrachtraining

Leerkrachten geven aan dat er geen beleid is met betrekking tot de inzet van ondersteuning voor kinderen met ADHD en gedragsproblemen op de scholen waarop zij werken of gewerkt hebben. In het algemeen proberen leerkrachten eerst zelf dingen uit, dan gaan zij in gesprek met ouders en sluit indien nodig de intern begeleider (IB-er) aan. Als dit onvoldoende verbetering oplevert, kan de IB-er verdere hulp uitzetten via bijvoorbeeld het samenwerkingsverband of andere partijen die betrokken zijn bij deze leerling (GGZ, fysiotherapeut). De adviezen die de betrokken partij geeft worden vaak opgevolgd. Leerkrachten geven aan dat er bij hen op school geen specifieke training voor ADHD en/of gedragsproblemen aanwezig is, en dat zij ook niet op de hoogte zijn van het bestaan van deze trainingen in Nederland. Leerkrachten gaan er vanuit dat het samenwerkingsverband de expertise bezit en dat zij hulp kunnen bieden indien nodig. Er is echter wel behoefte aan trainingen voor de omgang met dit gedrag. Leerkrachten geven hierbij de voorkeur aan een face-to-face training die 'kort maar krachtig' van aard is (d.w.z. in een korte periode intensief aan de slag met het gedrag van een leerling), waarbij wordt ingezoomd op het gedrag van de leerling en haar ontstaans- of in standhoudende factoren en waarbij de trainer in de klas komt kijken om de leerling te observeren als basis voor de interventie. Het is voor leerkrachten belangrijk dat de trainer geloofwaardig is en niet te ver af staat van de dagelijkse praktijk in het onderwijs ('kennis van zaken over hoe het is om voor een klas te staan'). Ook geven leerkrachten de voorkeur aan een training die individueel gegeven wordt, eventueel voorafgegaan door een theoretische bijeenkomst voor de hele school zodat de inhoud schoolbreed gedragen wordt en ervaringen overgedragen kunnen worden aan een volgende leerkracht. In de training willen leerkrachten zich graag focussen op het gedrag van één of meerdere leerlingen uit de klas, en hier vervolgens een plan voor maken waarmee de leerkracht direct aan de slag kan. Het inzoomen op gedrag en het maken van een functieanalyse van gedrag is lastig om zelfstandig te doen voor leerkrachten (en IB-ers), maar draagt volgens de leerkrachten wel bij aan het effectief inzetten van interventies. De kennis die een leerkracht opdoet in de training over de individuele leerling(en) waar de training zich op richt, kan vervolgens gegeneraliseerd worden naar andere leerlingen. Trainingen worden bij voorkeur gegeven in een korte periode van enkele sessies in opeenvolgende weken, met na een aantal weken een evaluatie. Leerkrachten geven aan de training te willen ontvangen vanuit het samenwerkingsverband omdat hier de expertise zit (mensen met onderwijservaring die kennis van zaken hebben en weten hoe het er in de klas aan toe gaat) en de kennis zo gewaarborgd blijft indien er personeelwisselingen zijn binnen de school. Er is geen behoefte aan online trainingen, leerkrachten geven aan dat zij hier geen motivatie voor hebben en dat 'omgaan met gedrag geen formule is die je online kunt vinden'.

Belangrijke factoren voor het inzetten van ondersteuning zoals een leerkrachttraining

Afgezien van de opzet van de training zijn er een aantal factoren die maken dat leerkrachten in meer of mindere mate bereid zijn (of: het mogelijk is voor hen) om een training voor de omgang met ADHD en gedragsproblemen te volgen. Allereerst is de *tijd en/of ondersteuning* een belangrijke praktische factor: leerkrachten geven aan dat het helpt als er vanuit de directie mogelijkheden geboden worden om de training te volgen, bijvoorbeeld door de training onder schooltijd te kunnen volgen of door vermindering van andere taken zoals commissies. Ook het aanbieden van de training in een relatief rustige periode van het schooljaar (september, oktober, maart) draagt bij aan de mogelijkheid om te training te (willen) volgen. *Percepties over de interventie* spelen ook een rol: leerkrachten moeten een hulpvraag hebben die aansluit bij de interventie, open staan voor de interventie en het moet afgestemd zijn op het niveau van de leerkracht. Een praktische training waarbij de leerkracht handvatten krijgt aangereikt voor de betreffende leerling, en eventueel de hele klas, spreekt leerkrachten aan, ‘ellenlange vragenlijsten’ maken een training minder aantrekkelijk. De *percepties over ADHD* spelen echter ook een rol: leerkrachten moeten open staan voor en geïnteresseerd zijn in een training over ADHD en het idee hebben dat zij invloed kunnen hebben op ADHD gerelateerd gedrag. De aan- of afwezigheid van een diagnose speelt voor leerkrachten geen rol in de bereidheid om een training in te zetten. Tot slot is de *samenwerking met ouders, intern begeleider en andere partijen* zoals de GGZ en het samenwerkingsverband een belangrijke factor voor het inzetten van ondersteuning voor een leerling. In de samenwerking met ouders geven leerkrachten (en ouders) aan dat het belangrijk is om open te staan voor elkaars ideeën en ervaringen (kwetsbaarheid tonen), samen naar een doel te werken (functioneren van het kind) en korte lijntjes te houden waarbij er regelmatig, open, eerlijk en helder gecommuniceerd wordt. Dit maakt het voor leerkrachten mogelijk om de behoefte aan ondersteuning aan te kaarten en de voortgang gezamenlijk te evalueren. De overdracht tussen leerkrachten onderling (bijvoorbeeld bij een nieuw schooljaar) leidt soms tot onduidelijkheid en problemen, zowel voor leerkrachten als voor ouders. Enkele scholen hebben aan het begin van het schooljaar een startgesprek met ouders en leerkracht, dit wordt door beide partijen als prettig ervaren en verlaagt de drempel om latere problemen direct aan te kaarten. Ook de IB-er is een belangrijke betrokkene: leerkrachten geven aan dat de IB-er een klankbord is, waar laagdrempelig hulp gevraagd kan worden, maar ook iemand die de lijntjes uit kan zetten naar externe ondersteuning en de grenzen kan aangeven als ondersteuning binnen de school niet (meer) mogelijk is. Indien een externe partij zoals de GGZ of het samenwerkingsverband betrokken is, vinden leerkrachten het belangrijk dat deze partijen adviezen geven die haalbaar zijn om in te zetten (bv. rekening houden met grote klassen, de (on)mogelijkheden om bepaalde individuele of specifieke interventies in te zetten). Daarbij geven zowel ouders als leerkrachten aan dat het prettig kan zijn om een externe partij te betrekken bij gesprekken over het inzetten van ondersteuning omdat deze partij onafhankelijk advies kan geven.

Focusgroep ouders

Deelnemers: Zeven ouders, allen moeder. Zes ouders hebben een zoon en één ouder heeft een dochter, met ADHD of ADHD-symptomen. Twee kinderen zitten op het speciaal basisonderwijs (één komt van het regulier onderwijs) en vijf kinderen volgen regulier onderwijs.

De focusgroep met ouders had als doel om te achterhalen welke factoren maken dat de ondersteuning van een kind met ADHD en gedragsproblemen op school goed of juist minder goed gaat, hoe ouders de inzet van ondersteuning voor hun kind organiseren dan wel ervaren en van wie of waar ouders informatie (willen) ontvangen over de mogelijkheden voor ondersteuning voor hun kind.

Belangrijke factoren voor de inzet van ondersteuning

Als eerste essentiële factor die maakt dat het goed of minder goed gaat met de ondersteuning van een kind op school noemen ouders *acceptatie en oog hebben voor de leerling*, ‘de ruimte om anders te mogen zijn’. Hierbij spelen alle betrokkenen een rol: leerkracht (begrip voor gedrag van kind – ‘zien als het kind en niet als de ADHD’ - en bereidheid hiervoor hulp te bieden), ouders (accepteren dat ‘mijn kind niet gemiddeld is en daar ondersteuning voor nodig heeft’), kind zelf (accepteren dat het goed is wie hij/zij is en dat ondersteuning niet erg is), klasgenoten (accepteren dat een kind anders is, veilige sfeer in de klas), school (mate waarin er bereidheid is en mogelijkheden zijn om in extra behoeften te voorzien). Daarnaast is de *communicatie en het maken van afspraken* belangrijk: met elkaar (ouders en leerkracht/school) duidelijke afspraken maken, je hieraan houden, en dit regelmatig evalueren (korte lijntjes, bv. met een dagboek of een maandelijkse evaluatie) en een startgesprek aan het begin van het schooljaar. Als er ondersteuning nodig is wordt dit in eerste instantie met de leerkracht besproken. Indien nodig wordt er opgeschaald naar de IB-er, directie en samenwerkingsverband. Wie er nodig is/zijn (geweest) om de juiste ondersteuning te krijgen voor een kind wisselt sterk per situatie. Ouders geven aan dat zij hier proactief in moeten zijn, de regie moeten houden en ‘de aandacht niet mogen laten verslappen’. Regelmatig worden er afspraken gemaakt die vervolgens niet (lang of goed genoeg) uitgevoerd worden, waardoor het daarna ‘misgaat’. De overdracht tussen leerkrachten speelt hierbij ook een rol, doordat plannen en afspraken niet altijd goed worden overgedragen dan wel overgenomen begint elke leerkracht vaak opnieuw aan het begin van een schooljaar. Hier op aansluitend wordt de *veiligheid* genoemd: zowel tussen leerkrachten onderling als tussen ouders en leerkracht moet er een veilige sfeer zijn om aan te geven dat het niet goed gaat en dat er ondersteuning nodig is. Het kwetsbaar opstellen naar elkaar kan lastig zijn maar belemmert ook een goede samenwerking en effectieve aanpak van de problematiek. Tot slot noemen ouders de *druk op het onderwijs*: door de grote klassen en beperkte tijd is het voor leerkrachten niet mogelijk om de (individuele) ondersteuning te bieden die een kind nodig heeft, ook al is de bereidheid om dit te geven wel aanwezig.

Ervaringen met de ondersteuning op school

Ouders noemen verschillende manieren waarop zij de ondersteuning voor hun kind georganiseerd hebben. In sommige gevallen gaat dit via de leerkracht, in andere gevallen is er een arrangement via het samenwerkingsverband of is er ondersteuning vanuit de GGZ-instelling waar het kind in behandeling is. Wie er betrokken is hangt sterk af van ‘hoe ver je in het traject bent’ (bv. is er sprake van een diagnose) en welke mogelijkheden er binnen de school zijn. Er is geen duidelijk protocol of gestandaardiseerde werkwijze bekend bij ouders. Ouders geven aan dat de ondersteuning die een kind krijgt op school sterk afhankelijk is van de leerkracht. In hoeverre een leerkracht in staat is om een kind aan te voelen en daarmee af te stemmen op wat een kind nodig heeft en in staat is deze zorg

daadwerkelijk in te zetten, verschilt per leerkracht en dus per schooljaar. Wanneer er een klik is tussen de leerkracht en het kind en de leerkracht aanvoelt wat een kind nodig heeft ('snapt hoe mijn kind in elkaar zit'), gaat de inzet van ondersteuning vaak makkelijker en wordt dit als een prettige manier van (samen)werken ervaren door ouders. Daarbij geven ouders aan dat sommige leerkrachten van alles willen proberen en anderen niet, volgens hen is dit vaak gerelateerd aan of ze het gedrag van een kind zien als onmacht of onwil. Wanneer leerkrachten gedrag zien als onwil wordt dit als ouders als vervelend ervaren en staat dit de samenwerking en organisatie van ondersteuning in de weg. Ouders noemen ook hier de druk op het onderwijs, waardoor het voor leerkrachten niet mogelijk is om voor elk kind individuele ondersteuning te bieden (in het regulier onderwijs) en kennis te hebben over alle soorten problematiek die er nu met Passend Onderwijs vaker samen in één klas zitten.

Informatievoorziening over ondersteuning op school

Ouders geven aan dat zij geen kennis hebben van mogelijke interventies en/of ondersteuningsprogramma's in de klas voor kinderen met ADHD en/of druk gedrag, en dat er geen protocollen zijn over wat er op school wordt gedaan als er een kind met druk en/of ongeconcentreerd gedrag of gedragsproblemen is. Er wordt herhaaldelijk benoemd door de ouders dat zij proactief moeten zijn in het aankaarten van extra ondersteuning en de evaluatie hiervan. Ouders hebben zelf niet actief gezocht naar de mogelijkheden voor ondersteuning van hun kind, zij vinden dat de school en/of het samenwerkingsverband deze informatie moet hebben en moet geven. Echter geven zij ook aan dat zij hier geen informatie van hebben ontvangen van de scholen van hun kinderen en zich afvragen of scholen kennis bezitten over mogelijke interventies voor ADHD en gedragsproblemen. Als er informatie is krijgen ouders deze via de IB-er en eventueel het samenwerkingsverband. Ouders zouden graag vanuit de school (een aanspreekpunt binnen de school, informatie in de schoolgids) of online (ouderplatforms zoals Balans, Facebookgroepen voor ouders) informatie ontvangen. Idealiter heeft de school informatie over wat de begeleidingsopties zijn voor deze doelgroep en wordt er vervolgens in een gesprek met ouders, leerkracht en IB-er door middel van maatwerk gekeken wat er voor dit kind geschikt is.